

prof. dr hab. inż. Tomasz Jałowiec
Wydział Zarządzania i Dowodzenia
Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej
autorstwa Pani mgr Agnieszki Pacud
pt.: „Zarządzanie przedsiębiorstwami transportu publicznego a potrzeby
osób niepełnosprawnych w województwie śląskim”
napisanej pod kierunkiem Pani promotor
dr hab. inż. Marty Starostki-Patyk, prof. PCz.

1. Uwagi ogólne

Podstawę formalną sporządzenia recenzji stanowiło pismo Przewodniczącej Rady Dyscypliny Naukowej - Nauki o zarządzaniu i jakości Politechniki Częstochowskiej z dnia 27.04.2022 (R-WZ-BD-510-52/2019) o powołaniu mnie na recenzenta przedmiotowej rozprawy doktorskiej. Podstawy prawne recenzji regulują:

- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz.U. 2018 poz. 1668); art. 187.1 -41;
- Rozporządzenie MNiSzW z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. 2018 poz. 261).

Recenzja została opracowana w oparciu o najważniejsze kryteria oceny prac naukowych.

2. Ocena szczegółowa

Recenzowana rozprawa doktorska dotyczy bardzo ważnej z perspektywy teorii i praktyki tematyki zarządzania przedsiębiorstwami transportu publicznego wobec zaspokojenia potrzeb osób niepełnosprawnych. Ze względu na specyficzne cechy oraz wymagania tej grupy społecznej, doskonalenie zarządzania w badanym obszarze jest warunkiem koniecznym dla efektywnego rozwoju publicznego transportu pasażerskiego.

Praca, będąca sprawozdaniem z badań przeprowadzonych w trakcie realizacji przewodu doktorskiego, wskazuje na duże doświadczenie Autorki i jej gruntowną

wiedzę z zakresu funkcjonowania publicznego transportu pasażerskiego, w szczególności w województwie śląskim. Przeprowadzone badania oraz wysunięte na ich podstawie wnioski mogą stanowić podstawę do dalszego rozwoju nauk społecznych, w zakresie teorii nauk o zarządzaniu i jakości, w szczególności w odniesieniu do zarządzania przedsiębiorstwami transportu publicznego. Treści zawarte w rozprawie posiadają z pewnością także wymiar praktyczny, mogący zainteresować przedstawicieli podmiotów odpowiedzialnych za zarządzanie przedsiębiorstwami transportu publicznego.

Wobec powyższego uważam, że dokonany przez Doktorantkę opis sytuacji problemowej, a w konsekwencji wybór problemu naukowego spełnia oczekiwania i wymogi stawiane w tym względzie dysertacjom doktorskim. Na tej podstawie również wybór tematu rozprawy uznaję za zasadny i aktualny oraz niezwykle potrzebny wobec rosnącej liczny osób z dysfunkcjami, korzystającymi z publicznego transportu pasażerskiego.

Praca obejmuje 263 ponumerowane strony, a jej zasadnicza struktura obejmuje: wstęp, pięć rozdziałów merytorycznych oraz podsumowanie. Dodatkowo: streszczenie, literaturę, spisy: tabel, wykresów i rysunków oraz załączników (trzy załączniki). W pracy zamieszczono: 44 tabele, 37 wykresów, 14 rysunków oraz 5 zdjęć.

Koncepcja metodyczna rozprawy została przedstawiona we wstępie rozprawy, w którym Autorka sekwencyjnie odniosła się do podstawowych elementów procesu naukowego, obejmującego: identyfikację sytuacji problemowej (s. 7-8); główny cel badań oraz cele szczegółowe (s. 9); osiem pytań badawczych (s. 10.) hipotezę główną oraz siedem hipotez szczegółowych (s. 10-11). W tej części pracy Autorka wskazała także wykorzystywane w procesie badań naukowych metody badawcze. Spośród rozdziałów pracy, dwa pierwsze dotyczą teoretycznych aspektów badanych problemów, pozostałe natomiast posiadają w dużej mierze charakter empiryczny.

W rozdziale pierwszym - ***Istota zarządzania publicznym transportem pasażerskim*** - scharakteryzowane zostały pojęcia transportu i komunikacji, opisano normy prawne oraz elementy dotyczące przedsiębiorstw transportu zbiorowego w aspekcie rozwoju zrównoważonego. Ponadto, poruszona została problematyka organizacji transportu pasażerskiego uwzględniająca takie elementy jak: zarządzanie publicznym transportem pasażerskim, organizację przewozów oraz jakość w transporcie zbiorowym.

Rozdział drugi - ***Osoby niepełnosprawne jako użytkownicy publicznego transportu pasażerskiego*** - zawiera identyfikację pojęcia niepełnosprawności oraz określono populację osób niepełnosprawnych w Polsce. W tej części pracy scharakteryzowana została także sytuacja prawna przedmiotowej grupy w krajowym i unijnym prawodawstwie. Ponadto poruszono tematykę potrzeb i barier występujących w życiu osób niepełnosprawnych oraz sposób postrzegania osób niepełnosprawnych przez społeczeństwo, przybliżając jednocześnie szereg zjawisk występujących w tym obszarze.

W rozdziale trzecim - ***Charakterystyka województwa śląskiego z perspektywy funkcjonalności i dostosowania transportu publicznego do potrzeb osób niepełnosprawnych*** - przedstawiona została społeczno-ekonomiczna charakterystyka województwa śląskiego obrazująca znaczenia tego regionu dla kraju. Przedstawiono w nim: stan populacji osób z niepełnosprawnościami ilustrując skalę występowania problemu na tym obszarze; zagadnienia popytu i dostępności usługi publicznego transportu pasażerskiego województwa śląskiego. Ponadto szczegółowo opisano metodykę badań, zawierająca opis procedury badawczej oraz charakterystykę badanej próby.

Rozdział czwarty - ***Analiza i ocena dostosowania przedsiębiorstw transportu publicznego do potrzeb osób niepełnosprawnych*** - zawiera analizę danych na temat dostosowania publicznego transportu pasażerskiego w opinii osób niepełnosprawnych i przedsiębiorstw transportu pasażerskiego. Opisano rezultaty analizy dotyczącej poziomu innowacyjnych rozwiązań stosowanych w publicznym transporcie pasażerskim ułatwiających podróżowanie osobom niepełnosprawnym oraz wyniki analizy statystycznej pozwalającej ustalić, czy występuje zależność pomiędzy dostępnością publicznego transportu pasażerskiego a funkcjonowaniem społecznym osób niepełnosprawnych.

Rozdział piąty - ***Zarządzanie przedsiębiorstwami publicznego transportu pasażerskiego uwzględniające potrzeby osób niepełnosprawnych*** to kontynuacja części badawczej zawierająca analizy dotyczące identyfikacji barier i potrzeb osób niepełnosprawnych w obszarze publicznego transportu pasażerskiego oraz opis metod jakościowych wykorzystywanych w transporcie pasażerskim do oceny jakości świadczonych usług. W tej części dysertacji przeprowadzono także obliczenia pozwalające określić lukę jakościową teoretyczną i rzeczywistą pomiędzy jakością

dostarczaną a oczekiwaną. Na podstawie badania zaprojektowano ponadto kartę do pomiaru cech jakościowych w transporcie pasażerskim uwzględniającą potrzeby osób niepełnosprawnych, a także wysunięto propozycję rozwiązań organizacyjnych dla publicznego transportu pasażerskiego prezentując autorską koncepcję organizacji systemu transportowego województwa śląskiego oraz autorski model organizacji transportu pasażerskiego uwzględniający potrzeby osób niepełnosprawnych.

Dysertację kończy podsumowanie wraz z wnioskami i rekomendacjami dla przedsiębiorstw transportu publicznego. Nakreślono w nim także dalsze kierunki badań niezwykle ważnego, ale i wielowymiarowego problemu, jakim okazało się być zarządzanie przedsiębiorstwami transportu publicznego wobec potrzeb osób niepełnosprawnych.

Treści zawarte w poszczególnych rozdziałach cechuje przekrojowe ujęcie oraz widoczne dążenie Autorki do wyczerpującego opisu badanych, opisywanych zjawisk, procesów czy zależności. Dobrym uzupełnieniem prezentowanych treści byłoby jednak precyzyjne wyartykułowanie wniosków cząstkowych na zakończenie każdej z poszczególnych części pracy (w szczególności rozdziałów). W obecnej formie zawarte podsumowania przybierają raczej charakter porządkujący i często są zbyt ogólne.

Struktura pracy jest prawidłowa, a właściwe uporządkowanie treści rozprawy pozwoliło na prawidłowe stawianie tez i konsekwentne ich rozwijanie oraz wyjaśnianie, na poszczególnych etapach procesu poznania naukowego. Tym samym tak zaprojektowaną strukturę pracy należy uznać za poprawną.

Doktorantka do przygotowania rozprawy doktorskiej wykorzystała 195 źródeł literaturowych oraz netograficznych, a także 133 akty prawne, ekspertyzy i raporty. Wśród nich znalazły się zarówno wydawnictwa zwarte, pozycje periodyczne publikowane w języku polskim oraz angielskim. Na pozytywną ocenę tej warstwy pracy wpływa przekrojowy charakter cytowanych źródeł oraz aktualność wykorzystanej literatury, a liczne przywoływania źródeł literaturowych (380 przypisów dolnych) świadczą o rzetelności Autorki.

Oceniając warstwę metodyczną pracy należy wskazać, że głównym celem badań była analiza i ocena zarządzania przedsiębiorstwami transportu publicznego w obszarze potrzeb osób niepełnosprawnych w województwie śląskim. W celu jego osiągnięcia Autorka określiła cele szczegółowe w wymiarze:

- poznawczym - „określenie potrzeb i barier transportowych w obszarze funkcjonowania osób niepełnosprawnych, ustalenie aktualnego poziomu dostosowania publicznego transportu pasażerskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych, identyfikacja metod/technik zarządzania wykorzystywanych w przedsiębiorstwach transportu publicznego sprzyjających realizacji potrzeb osób niepełnosprawnych, identyfikacja innowacyjnych rozwiązań w zakresie publicznego transportu pasażerskiego ułatwiających podróżowanie osób niepełnosprawnych, ustalenie luki jakościowej w transporcie pasażerskim, a także określenie czy występuje zależność pomiędzy poziomem dostosowania publicznej komunikacji zbiorowej a funkcjonowaniem społecznym osób niepełnosprawnych w województwie śląskim
- praktycznym - „opracowanie wytycznych dotyczących zarządzania przedsiębiorstwami transportu publicznego, których wdrożenie przyczyni się do zwiększenia mobilności osób niepełnosprawnych oraz zniweluje bariery występujące w tym obszarze w województwie śląskim
- teoretycznym - „krytyczna analiza literatury oraz wzbogacenie teorii z zakresu zarządzania transportem publicznym o aspekt planowania i organizacji transportu publicznego z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych”.

Uważna analiza treści przedstawionej rozprawy, a w szczególności ocena otrzymanych wyników badań pozwala jednoznacznie stwierdzić, że założone cele zostały w wystarczającym stopniu osiągnięte.

Autorka w procesie poznania naukowego zdefiniowała również pytania (problemy badawcze), które wyznaczyły jej kierunki i obszary prowadzonych dociekań. Operacjonalizacja celów i pytań badawczych dała podstawę do określenia hipotezy badawczej w brzmieniu: „Istnieje rozbieżność pomiędzy potrzebami osób niepełnosprawnych a zarządzaniem przedsiębiorstwami transportu publicznego w województwie śląskim” oraz siedmiu hipotez szczegółowych. W świetle założonych treści hipotez badawczych proszę, aby podczas obrony rozprawy Doktorantka

przedstawiła wymagania odnośnie formułowania hipotez naukowych i skonfrontowała je ze swoimi propozycjami z perspektywy zakończonych już badań.

Do realizacji i weryfikacji założeń badawczych wykorzystano wybrane metody badawcze. Zgodnie z zapisami na stronie 11 oraz 133-135 rozprawy wiodące okazały się metody: „*analiza literatury, analiza materiałów źródłowych i wtórnych, badania ankietowe, analiza statystyczna*”. Wskazane metody były przydatne i konieczne, ale z pewnością Autorka korzystała także z szeregu innych metod teoretycznych, których nie wymieniła w opisie wykorzystanych metod. Proszę zatem o ich identyfikację podczas obrony ze wskazaniem, na jakim etapie procesu badawczego były szczególnie przydatne.

Reasumując ocenę teoretycznej części pracy uważam, że wszystkie kluczowe z punktu widzenia problemu badawczego pojęcia i zagadnienia są właściwie opisane, poparte niezbędną bibliografią. Prezentowany opis przedmiotu badań świadczy o gruntownej znajomości badanego obszaru oraz znaczącej wiedzy Autorki z zakresu zidentyfikowanego problemu naukowego z zakresu nauk o zarządzaniu i jakości.

Natomiast w ocenie części empirycznej należy podkreślić rzetelność i kompleksowość przeprowadzonych badań. Właściwy aparat narzędziowy oraz poprawne wykorzystanie oprogramowania MS Office oraz Pakietu Statistica 13.1. pozwoliło na zebranie i interpretację materiału badawczego zgodnie z wymaganiami obowiązującymi w badanym obszarze. Jako jedno z najważniejszych osiągnięć Doktorantki można wskazać prawidłowe zaprojektowanie i przeprowadzenie badań empirycznych, które stanowiły podstawę rozwiązania zdefiniowanych problemów (pytań) badawczych oraz weryfikacji przyjętych hipotez.

Zaprezentowane wyniki przeprowadzonych badań pozwoliły na osiągnięcie założonych celów badawczych oraz pozytywną weryfikację hipotezy. Wnioski oraz rekomendacje wynikające z realizacji zamierzeń badawczych przedstawione zostały w podsumowaniu pracy. Na szczególną uwagę zasługują nakreślone kierunki dalszych badań, które w opinii Autorki powinny koncentrować się w szczególności na interdyscyplinarnym ujęciu problemów o charakterze: organizacyjnym, finansowym i operacyjnym.

/

Na podstawie szczegółowej oceny przedstawionej do recenzji rozprawy doktorskiej Pani mgr Agnieszki Pacud stwierdzam, że Doktorantka jest dobrze zorientowana w problematyce podjętej w rozprawie doktorskiej.

W pracy występują pojedyncze uchybienia edycyjne, redakcyjne oraz stylistyczne niemające jednak wpływu na całościową jej ocenę.

W trakcie lektury rozprawy nasunęły mi się głębsze refleksje i uwagi wymagające dodatkowej interpretacji. W związku z powyższym prosiłbym poza kwestiami wskazanymi w treści recenzji o odniesienie się w trakcie obrony rozprawy doktorskiej do następujących kwestii w świetle otrzymanych wyników badań:

1. Jakie parametry należałoby traktować jako priorytetowe w ocenie jakości usług transportowych z perspektywy osób niepełnosprawnych?
2. Które spośród opisanych w podrozdziale 4.3. innowacyjnych rozwiązań stosowanych w transporcie pasażerskim ułatwiłyby realnie podróżowanie osób ze specjalnymi potrzebami?
3. Jakie rozwiązania benchmarkingowe stosowane w innych państwach posiadają największy potencjał do optymalizacji zarządzania przedsiębiorstwami transportu publicznego wobec potrzeb osób niepełnosprawnych w województwie śląskim?
4. Proszę o przedstawienie analizy SWOT autorskiego modelu systemu transportu zbiorowego uwzględniającego potrzeby osób niepełnosprawnych (s. 214).

3. Konkluzja końcowa

Podsumowując, mając na uwadze wartość merytoryczną i metodyczną rozprawy w zakresie podjętej w dysertacji problematyki do nauk o zarządzaniu i jakości, przyjęty i konsekwentnie realizowany sposób ujęcia i opracowania tematu, zastosowane metody badawcze oraz realizację założeń badawczych w sposób zgodny z procesem poznania naukowego stwierdzam, że recenzowana praca może stanowić podstawę do nadania stopnia naukowego doktora w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

Rozprawa doktorska Pani mgr Agnieszki Pacud pt. „**Zarządzanie przedsiębiorstwami transportu publicznego a potrzeby osób niepełnosprawnych w województwie śląskim**” spełnia wymogi prac doktorskich określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o

szkolnictwie wyższym i nauce. Wnoszę zatem o jej dopuszczenie do obrony zgodnie z procedurami obowiązującymi w Radzie Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Politechniki Częstochowskiej.